

УДК 378.14

В. В. МІШЕДЧЕНКО

м. Глухів

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Професія вчителя музики є синтетичною за своєю природою й підготовка до неї потребує від студентів факультетів початкової освіти наявності різноманітних знань та вмінь, а саме гра-ти, співати, диригувати, аналізувати музичний твір, розповідати про музику. Але без професійних знань, умінь та навичок, які передбачають наявність гарного голосу, слуху, артистизму та інших якостей, неможливо бути кваліфікованим фахівцем.

Тому професійна підготовка майбутнього вчителя музики на факультетах початкової освіти пов'язана з доданням складних проблем як теоретичного, так і практичного рівня. На наш погляд, ці факультети поки що не досягають головного – не формують достатньої музично-педагогічної культури майбутніх учителів. Саме цій меті повинен підпорядковуватись увесь навчальний процес.

Ключові слова: учитель музики, професійні знання, педагогічні проблеми, професійна підготовка.

Реалізація сучасних завдань музичного виховання підростаючого покоління залежить від рівня підготовки майбутніх учителів музики педагогічними навчальними закладами. Вища педагогічна освіта спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, професійної підготовки фахівців, які мають визначати темпи й рівень науково-освітнього, соціально-культурного та економічного прогресу; на формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Тому з часом більшого значення набуває питання професійної підготовки студентів педагогічних ВНЗ.

Проблеми підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності висвітлено в багатьох дослідженнях. У них зокрема розглядаються питання структури педагогічних здібностей, їхнього формування, взаємозв'язку з педагогічною майстерністю (Ф. Гоноболін, І. Кривоніс, В. Крутецький, Д. Ніколенко, В. Сластьонін, Н. Тарасевич та ін.). Значна увага приділяється проблемам удосконалення підготовки фахівців у царині естетичного виховання. Основними аспектами досліджень у цьому напрямі стали рівні художньо-естетичної культури вчителя (О. Анічкін, М. Верб, Д. Джола, В. Кудін, О. Олексюк, А. Щербо та ін.); формування художньої та естетичної культури майбутніх спеціалістів, її основні компоненти (О. Березіна, В. Бутенко, Н. Крилова, Г. Лабковська, М. Верб, О. Щолокова та інші); досвід естетичної підготовки студентів пед-

інститутів (А. Артюхін, Є. Бібіков, В. Дряпіка та ін.); шляхи вдосконалення спеціальної підготовки вчителя музики загальноосвітньої школи (О. Апраксина, Л. Арчажникова, С. Барановська, Ф. Гоноболін, І. Гринчук, І. Зязюн, Л. Коваль, Л. Костенко, Г. Падалка, Л. Рапацька, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Смирєнський, С. Торічна та ін.).

У філософському розумінні сутність будь-якої проблеми полягає у виокремленні певного класу завдань за ознаками їхньої практичної значимості й ступенем складності. Для наукової проблеми характерне усвідомлення суперечності між знанням і дійсністю чи суперечності в самому знанні [6, 536].

Як філософська категорія суперечність відбиває відношення взаємовиключення й взаємозаперечення між протилежними сторонами, властивостями та тенденціями, об'єктивно притаманними всім явищам матеріального та духовного світу, які є внутрішнім джерелом їхньої зміни та розвитку [6, 674]. Вирішення суперечності – це розрив єдності протилежних сторін, усунення однієї з протилежностей, що означає заперечення попереднього буття явища, якісне зрушення. Філософи називають внутрішні та зовнішні, суттєві й несуттєві, основні й неосновні суперечності. Вирішальну роль відіграють внутрішні суперечності, притаманні сутності певної системи.

У кожному явищі є багато суперечностей, тому для пізнання його суті важливим є встановлення: а) головної суперечності, яка визначає розвиток та вирішення всіх інших су-

перечностей, зумовлює перехід явища в нову якість; б) визначальної сторони суперечності, яка детермінує напрям розвитку і характер вирішення суперечності [5, 203].

Формування творчої різнобічної особистості майбутнього вчителя – це не просте еkleктичне підсумовування захоплень і домінантних уподобань, а перетворення їх на спонукання, на основі якого особистість підійметься до якісно нового рівня в усьому багатстві її потенційних можливостей. Вимоги сьогодення до моделі фахівця не може задовольнити тип «середнього» студента, який пасивно навчається; рівень його особистісно-професійної зрілості, крім оптимуму теоретичних і практичних знань, умінь та навичок, має визначатися особистою активністю. Це можливості наполегливо шукати й знаходити нові оригінальні вирішення, продуктивно розкривати себе. Звідси випливає складність і багатоплановість, внутрішня суперечливість самої системи вищої освіти [3, 86].

Педагогічні проблеми формування культури вчителя музики стали закономірним відображенням суперечностей між ідеалом бажаної й практично нереальної всебічно розвиненої особистості вчителя й недосконалим, найчастіше спрощеним механізмом навчально-виховного процесу; між вимогами до якості різнобічної підготовки та реальним станом художньо-естетичного розвитку студентів вищої педагогічної школи; між наявними знаннями, уміннями, навичками студентів і вмінням спілкуватися з дітьми; між виконавською й теоретичною підготовкою вчителя й умінням реалізації знань і вмінь на практиці; між мотивацією учіння й професійною спрямованістю навчання; між здебільшого недиференційованою формою навчання й різним рівнем культурно-освітнього розвитку студентів; між змістом шкільних програм і змістом навчання у ВНЗ; між зростаючими об'єктивними вимогами суспільства до школи й учителя та недостатнім рівнем його професійної підготовки у навчальному закладі тощо. Подолання цих та інших суперечностей породжує нові проблеми – організаційно-практичні та управлінські, вирішення яких пов'язане з пошуком нових форм організації навчально-виховної роботи [2, 68]. Тому під-

готовка майбутніх учителів до музичного навчання та виховання учнів є важливою соціально-педагогічною проблемою, особливо для факультетів підготовки вчителів початкових класів.

Випускники педагогічних факультетів (спеціальність «Початкова освіта» з поєднаною спеціалізацією «Музика») – це резерв заповнення посад учителя музики в загальноосвітній школі. Однак під час підготовки фахівців такого профілю виникають проблеми, розв'язання яких, на наш погляд, потребує раціональнішої організації навчального процесу на відповідних факультетах, що ґрунтується на доцільності вивчення певних навчальних дисциплін, їх взаємозв'язку, взаємодоповненні, взаємодії та яскраво вираженій професійній спрямованості.

Підготовці майбутніх учителів повинні сприяти спеціальні дисципліни, вивчення яких повинне забезпечити достатню підготовку вчителя музики, не знижуючи водночас якості підготовки вчителя початкових класів. Навчальним планом передбачено засвоєння теоретичних курсів (теорія музики, історія музичного мистецтва, аналіз музичних творів, хороведення, методика музичного виховання), а також ряду низки практичних дисциплін (сольфеджіо, хоровий клас і практикум роботи з хором, основний і додатковий інструменти, постановка голосу, практикум із шкільного репертуару).

Очевидно, що вивчення такого великого за обсягом та складністю матеріалу може бути плідним тільки на основі його інтеграції й спрямування в загальне культурологічне русло. Усі знання та вміння студентів повинні скластися в цілісну картину музично-педагогічної діяльності й утворити підґрунтя для подальшої роботи в школі.

Різні цикли дисциплін, що забезпечують професійну підготовку майбутнього вчителя музики, не можуть розглядатися ізольовано, замкнено, вони повинні вивчатись у тісному взаємозв'язку, оскільки навчальний план спрямований на підготовку не кількох спеціалістів: диригентів, піаністів, хормейстерів, а одного – учителя музики.

У результаті засвоєння теоретичних і практичних дисциплін випускник повинен

осягнути естетичну сутність музичного мистецтва, набуті виконавських умінь і навичок, оволодіти музично-історичними знаннями, методами організації музично-пізнавальної діяльності учнів, навчитись розуміти зміст, форму і стиль музичного твору, тобто оволодіти достатнім рівнем музично-педагогічної культури.

Однією з найголовніших педагогічних проблем є забезпечення гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів музики. Суть гуманізації полягає в цілеспрямованій орієнтації на особистість студентів, розвиток їхніх творчих якостей. Гуманізація навчання зумовлює настанову на вільний розвиток духовного творчого потенціалу особистості, а також формування цілісності її культури. У центрі навчального процесу має стояти студент, його здібності, можливості, прагнення, бачення свого місця в житті. Частково ця проблема забезпечується індивідуальною формою навчання музиці, коли викладач має можливість орієнтуватися на конкретного студента.

Сприятливими чинниками підготовки майбутнього вчителя за двопрофільною спеціалізацією є більш глибока професійно-педагогічна орієнтація, володіння ним методиками викладання кількох шкільних предметів, а саме української мови та літератури, математики, природознавства, музики, образотворчого мистецтва, трудового навчання та фізичної культури. Все це дозволить учителю в майбутній професійній діяльності краще орієнтуватись у загальному обсязі навчального матеріалу, швидше знаходити методичні прийоми, встановлювати й здійснювати міжпредметні зв'язки. Останнє є особливо важливим, оскільки проблема міжпредметних зв'язків є вразливим місцем шкільної педагогіки [6, 98].

Теоретичною основою таких зв'язків виступає інтеграція й диференціація як діалектичний метод пізнання різних явищ.

Студентам даються основні поняття, узагальнюються наявні об'єктивні зв'язки між різними історичними періодами, показуються особливості розвитку музичного мистецтва в ці періоди й унікальної творчості їхніх провідних митців, встановлюються гуманіс-

тичні ідеали та моральні принципи. Наголошено, що такі знання повинні набуті емоційного забарвлення, оскільки трансляція лише інформаційного матеріалу не забезпечує розвитку асоціативного мислення й появи нових настанов, які стають орієнтиром для подальшої реалізації набутих знань.

Отже, альтернативою принципу викладання розрізнених знань, що існує в музично-педагогічній практиці, є принцип загального, цілісного, всебічного осягнення музично-історичного процесу, скерований на кінцевий результат – підготовку кваліфікованого вчителя з широким культурологічним світоглядом [7, 131].

Для педагогіки пріоритетною проблемою є формування культури спілкування як найважливішої якості культури людини, адже сучасне життя на кожному кроці демонструє дефіцит саме культури спілкування. Володіння методами створення атмосфери безпосереднього «спілкування» дітей із музикою потребує й урок музики як урок мистецтва.

Досвід педагогічної діяльності показує, що недостатньо лише знати основи наук та методики навчально-виховної роботи. Усі знання й практичні вміння вчителя можуть передаватися учням лише через систему живого та безпосереднього спілкування.

Доводиться спостерігати, як студенти, які демонструють доволі високий рівень виконавської та теоретичної підготовки, нерідко відчують себе безпорадними в спілкуванні з дітьми. І, навпаки, непоодинокими є випадки, коли студент із слабкою музичною підготовкою легко знаходить спільну мову з учнями. Професійно підготовлений урок, вступні бесіди доволі часто не дають очікуваного результату саме через невміння розпоряджатися своїми емоційними можливостями, керувати настроєм, душевним станом, мобілізувати свою волю, творчі сили. Нерідко не тільки майбутні вчителі, а й досвідчені педагоги потерпають від своєї емоційної невідповідності. Головним недоліком своєї професійної підготовки вони вважають невміння керувати власним психічним станом, що впливає на спілкування з учнями.

Педагог постійно здійснює багатогранну комунікативну діяльність. Тому такого важ-

ливого значення набуває навчання основам професійно-педагогічного спілкування в системі професійно-творчої підготовки майбутнього вчителя музики.

Характерною особливістю навчального процесу в педагогічних ВНЗ є гострота проблем методичної підготовки майбутніх учителів. У музично-педагогічній підготовці студентів домінуючим є курс методики музичного виховання, а теорія музики, сольфеджіо, музична література, гра на музичному інструменті слугують базою, на основі якої здійснюється ця підготовка.

Якщо подивитися на методичну підготовку ширше, то очевидно, що вона повинна бути відображена в усіх предметах навчального плану й, передусім, у предметах психолого-педагогічного циклу. Саме такий підхід дозволяє спрямувати навчальний процес на його кінцевий результат. Майбутній учитель музики повинен знати важливі проблеми музичної психології: формування музичного сприймання, розвиток музичних здібностей, особливості музично-пізнавальних процесів тощо.

У підготовці майбутніх учителів важливою є проблема реалізації знань і вмінь на практиці, оскільки ще не досягнуто єдності у співвідношенні теоретичної й практичної підготовки у ВНЗ; спостерігається неконкретність і узагальнений підхід до формування особистості вчителя.

Важко не визнати деяку однобічність у підходах і реалізації на практиці принципу єдності теоретичної й практичної підготовки, яка зводиться, як правило, до боротьби з недооцінкою практичної підготовки під час формування особистості майбутнього вчителя.

Педагогічна практика має кілька форм: проведення уроків у початкових класах, проведення саме уроків музики, виконавська практика, організація позакласної роботи. Але в якій би формі не проходила педагогічна практика, вона є базою активного застосування набутих знань, вироблення необхідних навичок і вмінь у царині музично-естетичного виховання. Нерідко в процесі педагогічної практики окремі студенти механічно засвоюють і сліпо виконують поради й рекомендації вчителів і методистів, застосовують

їх у відриві від психолого-педагогічної теорії, копіюють дії вчителя без достатнього усвідомлення того, чому саме треба робити так, а не інакше [1, 124].

На сьогодні підготовка майбутнього вчителя музики на педагогічному факультеті виглядає як сукупність окремих, ізольованих одна від одної ланок, а не як система. Ця ізольованість різних сторін підготовки вчителя музики виявляється й у його практичній діяльності.

Часто студенти не в змозі реалізувати вузькоспеціальні знання та навички через слабе володіння методами передачі цих знань учням. Вони показують окремі елементи своєї підготовки, але ці розрізнені частини не зливаються в єдиний цілісний урок музичного мистецтва.

Визначаючи шляхи вдосконалення підготовки майбутнього вчителя, потрібно, на наш погляд, керуватися потребами шкільної практики. Орієнтація на потреби шкільного викладання виявляє не тільки недоліки, але й резерви вдосконалення навчання. Для цього необхідно:

- знайти оптимальний зміст навчання на факультетах початкових класів із урахуванням не тільки сьогодення початкової школи, а й її перспективи;
- зробити навчальні програми з музичної підготовки відповідно до специфіки роботи вчителя початкових класів;
- здійснювати випереджуючу підготовку з орієнтацією на майбутню школу та з урахуванням тенденцій її розвитку;
- розвивати художньо-творчі здібності майбутніх учителів, допомагати розкрити та реалізувати свій творчий потенціал у різних видах самостійної педагогічної діяльності й на цій основі пробудити потребу у власному педагогічному становленні, оволодінні педагогічною культурою [8, 33].

Отже, багатоплановість і недостатня скоординованість фахових навчальних дисциплін; традиційний набір предметів і методик їхнього викладання, запозичених із спеціальних музичних закладів, які не враховують специфіки музичного виховання студентів педагогічних факультетів; відсутність відповідних навчальних програм, посібників, підручників; націленість значної частини студентів

нтів на виконавську діяльність і відсутність у багатьох із них інтересу до вчительської професії; слабкі зв'язки між різними предметами фахової підготовки; відсутність науково-обгрунтованої системи ключових знань, які забезпечують цілісність процесу навчання студентів; неузгодженість між дисциплінами виконавського циклу та музично-теоретичними дисциплінами; недостатня увага до питань формування музично-аналітичних умінь студентів як важливої професійної якості вчителя музики; орієнтація навчання у виконавських класах на вивчення конкретних творів, а не системне забезпечення необхідними музично-виконавськими знаннями, вміннями й навичками; недостатність уваги до розвитку художньо-творчих здібностей; паралельне розгортання програм музичних дисциплін і педагогічного циклу – це ті проблеми, розв'язан-

ня яких дозволить підвищити ефективність професійної підготовки вчителя.

Список використаних джерел

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1984. – 208 с.
2. Арчажникова Л. Г. Развитие теории высшего музыкально-педагогического образования / Л. Г. Арчажникова, Л. А. Рапацкая // Советская педагогика. – 1989. – №5. – С. 65–71.
3. Гринчук І. П. Будити думку через серце... / І. П. Гринчук // Художня освіта і проблеми виховання молоді. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 85–93.
4. Зверев І. Д. Междисциплинарные связи в современной школе / И. Д. Зверев, В. Н. Максимов. – М. : Просвещение, 1986. – 223 с.
5. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – 247 с.
6. Філософський словник / Під ред. В. І. Шинкарука. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : УРЕ, 1986. – 800 с.
7. Щолокова О. П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя. – К. : ІЗМН, 1996. – 170 с.
8. Юдина Е. Учитель начальных классов и музыкальное воспитание / Е. Юдина // Музыка в школе. – 1989. – № 3. – С. 30.

V. V. MISHEDCHENKO

Hlukhiv

ACTUAL PROBLEMS OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE STUDENTS OF MUSICAL AND PEDAGOGICAL SPECIALIZATION

The profession of a teacher of music is synthetic by its nature and training for it needs knowledge and different skills from the students of the faculty of primary education, such as: playing, singing, ability to conduct, analyze a piece of music, tell about music. But without professional knowledge and skills that involve the presence of a good voice, hearing, artistry and other qualities one can not be a qualified worker.

Therefore, professional training of the future teacher of music on the faculties of primary education is connected with the solving of complex issues of both theoretical and practical level. In our opinion, these departments have not yet reached the main thing – they do not form sufficient musical and pedagogical culture of future teachers. The whole learning process must be guided to this aim.

Key words: teacher of music, professional knowledge, pedagogical issues, professional training.

В. В. МИШЕДЧЕНКО

г. Глухов

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Профессия учителя музыки является синтетической по своей природе и подготовка к ней требует от студентов факультетов начального образования наличия разнообразных знаний и умений, а именно играть, петь, дирижировать, анализировать музыкальное произведение, рассказывать о музыке. Но без профессиональных знаний, умений и навыков, которые предусматривают наличие хорошего голоса, слуха, артистизма и других качеств, невозможно быть квалифицированным специалистом.

Поэтому профессиональная подготовка будущих учителей на факультетах начального образования связана с преодолением сложных проблем как теоретического, так и практического уровня. На наш взгляд, эти факультеты пока не достигают главного – не формируют достаточной музыкально-педагогической культуры будущих учителей. Именно на достижение этой цели должен быть направлен весь учебный процесс.

Ключевые слова: учитель музыки, профессиональные знания, педагогические проблемы, профессиональная подготовка.

Стаття надійшла до редколегії 05.02.2014